

Тема 4 . Соціально-політичні небезпеки, їх види та особливості. Соціальні та психологічні чинники ризику. Поведінкові реакції населення у НС.

1. Соціально-політичні небезпеки.

Соціально-політичні небезпеки досить часто виникають при соціально-політичних конфліктах.

Джерелами конфлікту є:

- соціальна нерівність, яка існує в суспільстві;
- система поділу таких цінностей, як влада, соціальний престиж, матеріальні блага, освіта.

Конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів, поглядів, гостра суперечка, ускладнення, боротьба ворогуючих сторін різного рівня та складу учасників.

Соціальні конфлікти:

- політичні(конфліктують політичні системи);
- соціальні(конфліктують соціальні системи);
- економічні(конфліктують економічні системи, наприклад, корпорації).

Існує дві форми перебігу конфліктів:

- відкрита – відверте протистояння, зіткнення, боротьба;
- замкнута, або латентна, коли відвертого протистояння нема, але точиться невидима боротьба.

Поняття «соціально-політичний конфлікт» використовується, коли трапляються великомасштабні зіткнення всередині держав (громадянська війна, страйки), та між державами (війни, партизанські рухи).

2. Соціально-політичні небезпеки: види, характеристика, джерела

Глобальні, регіональні, міжнаціонального характеру, а також вирішення релігійних протиріч.

В другій половині ХХ ст. однією з найхарактерніших особливостей світового розвитку стало те, що на життя народів різних країн, на всю систему міжнародних відносин все помітніше впливають проблеми, які отримали назву "глобальних". До таких проблем належить: відвернення ядерної війни, охорона навколишнього природного середовища, паливно- енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, ліквідація небезпечних хвороб та інші. Ці проблеми мають таку гостроту, що можуть призвести до катастрофічних наслідків і від вирішення яких залежить доля нашої цивілізації.

Нині людство досягло такого рівня науково-технічного розвитку, що може вирішувати проблеми конфлікту між державами, людини з природою та не допускати їх переростання в небезпеку для існування цивілізації.

В системі глобальних проблем однією з ключових і визначальних в наш час стала проблема війни і миру. Після атомного знищення Хіросіми та Нагасакі американські вчені заснували щомісячник "Бюлетень вчених-атомщиків" і на його обкладинці Застиглі зображення годинника, стрілки якого показували без десяти шістнадцять. Через шість років, після перших успішних випробувань нової бомби, вони перевели стрілку на п'ять хвилин вперед, а коли і Радянський Союз став володіти термоядерною зброєю, хвилинка стрілки наблизилась до дванадцяти ще на три хвилини, її наступне пересування могло б означати загибель цивілізації.

"Бюлетень" проголосив доктрину: "Єдиний світ або ніякого". Вважалося, що світ або об'єднається і вціліє або неминуче загине. Військові дії – це феномен виключно людського суспільства не відомий іншим живим істотам. З біологічної точки зору війна можлива, але не неминуча, що свідчить з її різноманітних варіантів, які мали місце в людському суспільстві в часі та просторі. Існують культури, які віками не знали війн, і культури, які часто вступали у війну в одні епохи і не воювали в інші. Війни стали можливими і неминучими з часу появи приватної власності на засоби виробництва, коли суспільство розподілилося на антагоністичні класи виникли держави. Поділ суспільства на класи перетворив збройні зіткнення первісних племен у війну як соціальне і політичне явище.

Вчені підраховали, що за більш як чотири тисячоліття відомої нам історії лише близько трьохсот років були абсолютно мирними. Протягом цього часу в тому чи іншому регіоні планети хтось з кимось воював. Більші і менші війни на планеті забрали вже понад чотири мільярди людських життів.

Кількість загиблих різко зростала в міру розвитку засобів знищення людей, поширення масштабів військових дій. На перших етапах історії суспільства війни мали локальний чи регіональний характер. Але в епоху імперіалізму вони набули глобальною характеру і стали світовими. В них втягувалися десятки країн і десятки мільйонів людей.

У нинішньому столітті людство пережило дві такі війни. У першій світовій війні брало участь 38 держав, було мобілізовано 74 мільйони (чоловік, убито 10 мільйонів, поранено і контужено 20 мільйонів чоловік). У другій світовій війні брало участь 72 держави, які поставили під рушницю до 110 мільйонів, загальні людські втрати досягли понад 60 мільйонів чоловік.

Характерною особливістю сучасних воєн є те, що кожен раз під час бойових дій зростає процент загиблих серед цивільного населення (дітей, жінок, літніх людей). Ця тенденція особливо проявилася в нинішньому столітті.

Так, серед загиблих у першій світовій війні 95 відсотків складали військовослужбовці і 5% мирне населення, у другій 50 і 50 відсотків. Під час війни в Кореї 84 відсотки жертв припало вже на мирне населення і лише 16 – на військовослужбовців. Під час військових дій у В'єтнамі, дослідженнями Стокгольмського міжнародного інституту і проблем миру, місцеве населення серед убитих становило понад 90 відсотків.

В наші дні насильство твориться всюди і не помічати його неможливо.

Прикладом тому є конфлікти, які ведуться на території України, колишньої Югославії, Росії, Албанії і ін. Насильство присутнє на екранах телевізорів і в кіно,

у всіх щоденних новинах і в книгах. Крах європейського комунізму порушив рівновагу, яка трималася на протистоянні Сходу і Заходу, Зіткнувшись із багатьма проблемами, меншини, нації, окремі групи людей схильні відокремлюватися від зовнішнього світу, не сприймати інші народи і ті зміни, що сталися. Тому в житті окремих людей і суспільства в цілому виникають різноманітні конфлікти, напруженість і непорозуміння.

Конфлікти та спалах насильства притаманні не тільки народам посткомуністичних держав. Спалах насильства має місце в міських центрах розвинутих країнах світу (Англія, США, ін.). Корені цього насильства обумовлені великими перетвореннями, що відбулися в їх економіці, структурі міст і в державній політиці. Уряд багатих держав не може або й не хоче запобігти соціальній чи локальній концентрації економічних негараздів, зупинити ріст нерівності, маргіналізації і дискримінації в робочих кварталах де постійно змінюється населення різного громадянства.

Нагнітання несправедливості і дискримінації по відношенню до етнічних груп і меншин може проявлятися в будь-яких формах. Це залежить від політичних сил, які здатні насильству (конфліктам) придати організовану форму і ідеологічну основу. Поки таких сил в суспільстві немає або вони не займають ведучого положення, насильство проявляється лише у формі раптових спалахів або вибухів, які, навіть якщо вони трапляються часто, не пов'язані один з одним. Коли в суспільстві такі сили створюють політичну організацію, вони надають насильству упорядковану форму і холоднокровний методичний характер. Воно стає частиною політичних інтриг і стратегій. Ненависть і ворожі почуття людей спрямовуються на будь-яку подію або групу не стихійно, а так, щоб будь-який акт насильств відповідав меті і намірам даної політичної сили чи організації. Намагання відстояти самобутність будь-якої етнічної групи може привести до безмежного насильства, яке має чітко розмежовані напрямки.

По-перше, ствердження панівного положення однієї нації, яка намагається подолати все, що чинить їй опір. Історія колоніалізму знає багато подібних прикладів. По-друге, це опір нації або співтовариства всьому новому. В цьому випадку група людей втілює зло, корупцію, вторгнення, розпад культури або традиційних цінностей. Насильство виникає внаслідок зіткнення двох або більше общин, які належать до одного політичного утворення або до багатонаціонального співтовариства різними культурами. В таких випадках насильство є наслідком напружених між общинних відносин, коли будь-яка спроба, реальна чи видумана, однієї групи самоствердження викликає відповідну реакцію інших груп. Так починається з'ясування відносин з позиції сили, які закінчуються вибухом насильства або політичним хаосом.

Громадянська війна в Лівані або розпад Югославії дає приклад конфліктів, де за заклик до національної, культурної, релігійної та історичної єдності відчуваються натяки на національну приналежність.

Однак прояви насильства залежать від обставин, в яких вони проявляються, ставин, в яких вони проявляються, і мають властивість приводити в єдиний рух не тільки різні за характером, але і суперечливі мотиви.

Наприклад, намагаючись вигнати із суспільства ненависні їм групи

населення, прихильники насильства в той же час можуть їх експлуатувати, користуючись їх низьким положенням в суспільстві. Це постійно відбувається в розвинутих країнах, де емігрантів залучають до підсобних робіт але відкидають їх культуру.

У цьому полягає парадокс насильства: йому не тільки не заважають протиріччя, які він породжує, але створює свою власну логіку, свою специфічну динаміку і таким чином змінює умови, які викликали його до життя.

Таким чином, історія людства має багато фактів тиранства, безлюдності, знущання сильного над слабким, багатьох над самотнім, озброєних над неозброєними. І навіть нині, на межі третього тисячоліття, в самих гуманних і багатих країнах світу насильство зустрічається дуже часто. В "гарячих точках" розпавшої імперії нині твориться стільки жахливого насильства, що бувший Радянський Союз важко вважати цивілізованою країною. Насильство проявилось в зонах так званих "міжнаціональних конфліктів" (Карабах. Алма-Ата, Сумгаїт, Ош, Фергана. Чечня і ін.).

Такий масштабний спалах міжнаціональних конфліктів у бувшому Радянському Союзі пояснюється тим, що деякі групи людей мають якусь користь від цього або жадобу влади чи просто амбіції політиків. Вимагає обґрунтування той факт, чому народи високої культури впадають в стан агресивності, дикості і не тільки грабують сусідні села, але знущаються над людьми, з якими поколіннями жили як добрі сусіди.

Агресивність і дикість людини має багато проявів: від шляхетного пошуку громадського схвалення до насильницьких дій, які здійснюються заради утвердження фізичного панування. Фізичне панування без правил обертається бійками між людьми і війнами між державами. Життя показує, що людина володіє великим ресурсом агресивності, яка знаходить вихід в часи ламання старих стереотипів. В період нестійкого державного становлення здичавість деяких груп людей відбувається раптово за дуже короткий період часу, а накопичення високої культури здійснюється повільно протягом тривалого часу.

Національні і соціальні конфлікти загострюють суперечності між людиною, суспільством та навколишнім середовищем до критичного рівня.

Соціально-політичні конфлікти – це одна із самих гострих форм вирішення будь-якого протиріччя між державами чи в самій державі **шляхом застосування сучасних засобів ураження. Будь-які конфлікти глобального, регіонального чи міжнаціонального характеру, а також вирішення релігійних протиріч супроводжуються насильством.**

З точки зору безпеки життєдіяльності будь-які конфлікти можуть об'єднувати небезпечні та шкідливі чинники, які властиві майже всім стихійним лихам чи техногенним катастрофам.

В будь-яких конфліктах з використанням звичайної зброї можуть руйнуватися будівлі і споруди, виникати пожежі. При пошкодженні гідротехнічних споруд засобами артилерії можуть бути катастрофічні повені, а при зруйнуванні атомних електростанцій чи хімічних підприємств повені, а при зруйнуванні атомних

електростанцій чи хімічних підприємств може статися всеохоплююче зараження територій радіоактивними чи хімічними речовинами. У випадку використання засобів масового ураження наслідки можуть стати катастрофічними від зростання масштабів руйнування, вогнищ радіоактивного, хімічного чи бактеріологічного зараження величезних територій.

І все ж більшість джерел **небезпек мають комбінований характер**. Ось лише невелика їх частка:

- природно-техногенні небезпеки - смог, кислотні дощі, пилові бурі, зменшення родючості ґрунтів, виникнення пустель та інші явища, породжені людською діяльністю;
- природно-соціальні небезпеки - химерні етноси, наркоманія, епідемії інфекційних захворювань, венеричні захворювання, СНІД та інші;
- соціально-техногенні небезпеки - професійна захворюваність, професійний травматизм, психічні відхилення та захворювання, викликані виробничою діяльністю, масові психічні відхилення та захворювання, викликані впливом на свідомість і підсвідомість засобами масової інформації та спеціальними технічними засобами, токсикоманія.

Соціально-політичне середовище

Виділяють такі сфери суспільного життя:

*матеріальна - охоплює процеси матеріального виробництва розподілу, обміну, споживання;

*соціально-політична - включає соціальні та політичні стосунки людей у суспільстві - класові, національні, групові міждержавні тощо. Саме ця сфера охоплює такі явища і процеси, як революція, реформа, війна, класова боротьба. У цій сфері функціонують такі соціальні інститути, як партія держава, громадські організації;

*духовна - це широкий комплекс ідей, поглядів, уявлень тобто весь спектр виробництва свідомості, трансформації її від однієї інстанції до іншої (засоби масової інформації), перетворення на індивідуальний духовний світ людини;

*культурно-побутова - це такі явища, як виробництво культурних цінностей, життя сім'ї, побутові проблеми (організація відпочинку, вільного часу), освіта, виховання тощо.

Усі сфери суспільного життя взаємопов'язані. Важливу роль у суспільстві відіграють соціальні відносини. Соціальні відносини виникають між людьми. Соціальні відносини виникають між людьми у процесі їхньої діяльності та спілкування.

Вони характеризують життєдіяльність людини і поділяються на економічні, соціально-політичні, ідеологічні, культурні, побутові, сімейні та інші.

Соціальні відносини - це:

Норми життя суспільства: економічного, політичного, правового, морального.
Суспільні правила життя й поведінки людей.

В основі суспільних відносин лежать індивідуально-суспільні інтереси і потреби людей.

В суспільстві постійно виникають і вирішуються різноманітні суперечності, зіткнення інтересів і суспільних цінностей, відносин. Завершальним етапом механізму вирішення суперечностей у системі суспільних відносин є **конфлікт**.

Основні типи конфліктів між людьми

Соціальні конфлікти - за учасниками, за сферами, за характером:

- внутріособистісні
- міжособистісні
- між особою і суспільством
- між групами
- міждержавні
- економічні
- політичні
- ідеологічні
- міжнаціональні
- релігійні
- побутові тощо
- справжні
- випадкові
- давні

Усе історичне суспільство постає перед нами як конфліктне. У цьому зв'язку конфлікт виявляється не відхиленням від норми, а нормою співіснування людей у соціумі, формою встановлення пріоритетів у системі інтересів, потреб, суспільних відносин взагалі. Люди конфліктують з різних причин - економічних, політичних, соціальних, екологічних, моральних, релігійних, ідеологічних тощо. Конфлікти бувають різними: між країнами і народами, соціальними верствами й націями, підприємствами та установами, робітниками й адміністрацією, підприємцями та екологами, студентами й викладачами, чоловіками та жінками, молодшим і старшим поколінням.

Своєчасне нерозв'язання конфліктів може призвести до соціальної напруги у суспільстві, викликати появу гострих суперечностей, надзвичайних ситуацій соціально-політичного характеру, надзвичайних подій, що загрожуватимуть безпеці суспільства.

Люди в процесі життєдіяльності об'єднуються в соціальні групи.

Соціальна група - це сукупність певного числа людей, об'єднаних спільним інтересом чи спільною справою. Об'єднання людей у соціальні групи відбувається на засадах не лише матеріальних інтересів. Деякі групи (релігійні) ґрунтуються на засадах духовності. Є групи, в основі яких лежать кровородинні зв'язки, взаємодопомога, відповідальність (рід, сім'я тощо).

Людей єднують також спільні етнічні особливості (народ, нація), соціально-політичні інтереси (партія, держава), громадсько-моральні та культурні пристрасті (суспільні організації, братства, спілки тощо).

Слід розрізняти малі, середні й великі соціальні групи.

*Малі соціальні групи - це групи, що об'єднують до декількох десятків осіб: сім'я, первинні виробничі об'єднання (бригади), сусідські спільності, дружні (товариські) компанії, шкільний клас тощо.

*Середні соціальні групи - цим терміном позначають жителів одного села чи міста, працівників одного заводу викладачів одного навчального закладу.

*Великі соціальні групи - класи, етнічні спільності (нація, народність, і нація, народність, плем'я), вікові групи (молодь, пенсіонери), статеві об'єднання (чоловіки, жінки) — це численні об'єднання людей (до декількох десятків і сот мільйонів).

Якісний стан компонентів соціально-політичного середовища буття людини значною мірою впливає на її здоров'я, життєдіяльність та тривалість життя.

Війни

Війна – це збройна боротьба між державами (їх коаліціями) або соціальними, етнічними та іншими спільнотами; у переносному розумінні слова – крайня ступінь політичної боротьби, ворожих відносин між певними політичними силами.

Найбільша кількість жертв через політичні причини є наслідком війни. Так, за час другої світової війни в СРСР (1941 — 1945) загинуло близько 55 млн. осіб, було повністю знищено 1710 міст та 70 тисяч селищ.

Під час в'єтнамської війни в 1960-ті роки було вбито близько 7 млн. місцевих мешканців і 57 тисяч американців. Окрім загибелі людей і великих руйнувань, військові дії завдають величезних збитків навколишньому середовищу.

Учені підраховали, що за більш як чотири тисячоліття відомої нам історії лише близько трьохсот років були абсолютно мирними. Війни на планеті забрали вже понад 4 млрд. людських життів. Кількість загиблих різко зростала з розвитком

засобів знищення людей та розширенням масштабів військових дій.

Найбільшу потенційну небезпеку для людства та природного середовища становить ядерна зброя. Про це свідчать результати атомного бомбардування в серпні 1945 року міст Хіросіма та Нагасакі в Японії. Окрім смертельного опромінення, сталося радіоактивне зараження ґрунту, рослин, повітря, будівель. Кількість убитих становила 273 тисячі осіб, під смертельне радіоактивне опромінення потрапило 195 тисяч осіб.

Велику небезпеку становлять хімічна та бактеріологічна зброя. Перше досить ефективно застосування хімічної зброї у великих масштабах було здійснене німцями 22 квітня 1915 року на північ від Іпру в Бельгії. Цей хімічний напад зазвичай прийнято вважати початком хімічної війни в сучасному її розумінні. Внаслідок першої газобалонної атаки на Західному фронті було отруєно 15 тисяч осіб, з них 5 тисяч загинуло. 31 травня 1915 року німці здійснили першу газобалонну атаку на Східному фронті в районі Болинова біля Волі Шиловської. Російські війська втратили отруєними понад 9 тисяч осіб, з них померло 1200.

У XX ст. військові дії проводились доволі активно. За приблизними даними, з часу закінчення Другої світової війни в локальних військових конфліктах загинуло 22-25 мільйонів осіб. Наведемо приклади локальних військових конфліктів середини та кінця XX ст. Це війна у В'єтнамі, воєнні дії в Афганістані, вторгнення Іраку в Кувейт, війна в Руанді, військовий конфлікт в Югославії, війна в Чечні та низка інших «малих» війн. Кожна з них принесла людські втрати, біль та страждання тисячам і тисячам сімей, окрім того супроводжувалась глибоким руйнуванням біосферних структур.

Сучасний світ дуже малий і вразливий для війни. Врятувати і зберегти його неможливо, якщо не покінчити з думками та діями, які століттями будувалися на прийнятності та припустимості війн і збройних конфліктів.

Тероризм

Тероризм (від лат. terror – страх, залякування) – це форма політичного екстремізму, застосування найжорстокіших методів насилля, включаючи фізичне знищення людей, для досягнення певних цілей.

Тероризм здійснюється окремими особами, групами, що виражають інтереси певних політичних рухів або представляють країну, де тероризм піднесений до рангу державної політики.

Тероризм – антигуманний спосіб вирішення політичних проблем в умовах протиборства, зіткнення інтересів різних політичних сил. Він може застосовуватись і як засіб задоволення амбіцій окремими політичними діячами, і як знаряддя досягнення своїх цілей мафіозними структурами, кримінальним світом.

Існує три основних види тероризму: політичний, релігійний та кримінальний.

Найбільш поширеним у світі терористичними актами є:

- напади на державні або промислові об'єкти, які призводять до матеріальних збитків, а також є ефективним засобом залякування та демонстрації сили;
- захоплення державних установ або посольств (супроводжується захоплення заручників, що викликає серйозний громадський резонанс);
- захоплення літаків або інших транспортних засобів (політична мотивація – звільнення з тюрми товаришів по партії; кримінальна мотивація – вимога викупу);
- насильницькі дії проти особистості жертви (для залякування або в пропагандистських цілях);
- викрадення (з метою політичного шантажу для досягнення політичних поступок або звільнення в'язнів; форма самофінансування);
- політичні вбивства (це один з найбільш радикальних засобів ведення терористичної боротьби; вбивства, в розумінні терористів, повинні звільнити народ від тиранів);
- вибухи або масові вбивства (розраховані на психологічний ефект, страх та невпевненість людей).

Правила поведінки, яких слід дотримуватися, опинившись у становищі заручника:

- сидіти тихо, не галасувати, не висловлювати своє ставлення до того, що відбувається;
- не привертати до себе уваги, не вставати без дозволу, не пересуватися з одного місця в інше тощо;
- не намагатися вступити у розмову з терористами, не пропонувати їм свою допомогу, посередництво тощо, але й не відмовлятися, якщо терористи самі запропонують виступити посередником у перемовинах із владними структурами;
- не дивитися прямо в очі терористу – такий погляд може бути сприйнятий, як виклик;
- уникати зайвих розмов з іншими заручниками, у разі необхідності робити це тихо і непомітно;
- позбавитися всього, що виділяє вас із-поміж інших заручників – косметики, прикрас, яскравих елементів одягу(шарф, хустка тощо);
- при стрілянині негайно лягти на підлогу: при цьому бажано змінити місце свого розташування, зробивши один-два кроки вбік.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ! Головне для заручника – залишитися живим, а не протидіяти озброєним людям, які готові піти на злочин заради досягнення своєї мети.

Основною метою протидії тероризму є забезпечення надійного захисту громадян, суспільства і держави від терористичних акцій, максимально ефективного їх припинення.

Криміногенна обстановка в Україні

Глобальна злочинність – ще одна гостра соціальна проблема сучасності. Кількість зареєстрованих у світі злочинів у середньому зростає на 5% щороку. Але останнім часом особливо швидко зростає частка тих, що належать до категорії тяжких (убивства, насильства тощо).

Як свідчить статистика, злочинність в Україні набула неабиякого поширення. В умовах економічної кризи, нерівномірності суспільного розвитку, різкого спаду рівня життя, значних прогалин у законодавстві та інших негативних чинників збільшується кількість осіб, які схильні до споєння злочинів.

Враховуючи складну криміногенну ситуацію в Україні, кожна людина повинна вміти захистити себе в ситуаціях, пов'язаних з насильством.

Яка ж існує зброя для самозахисту? Найдешевшим і доступним способом самозахисту є газовий (аерозольний) балончик. Для його придбання не потрібно ніякого дозволу.

Серйознішим засобом самооборони є пістолет. Для придбання, зберігання і носіння газових пістолетів і револьверів, а також патронів до них необхідно мати спеціальний дозвіл органів внутрішніх справ. Він видається громадянам, які досягли 18-річного віку і мають довідку медичного закладу встановленої форми про те, що власник цього документу є психічно нормальним і за станом здоров'я може володіти указаним засобом оборони.

Засобом самозахисту може стати і пневматична зброя.

Досить ефективним засобом самозахисту є автономні сигнальні пристрої.

Порадами на кожний день щодо особистої безпеки:

- гроші та цінні речі тримайте при собі; портфелі, сумочки не залишайте без догляду;
- в кафе або барі, перші ніж повісити пальто на вішак або спинку крісла, заберіть з нього гроші і документи;
- не відчиняйте дверей незнайомій людині (або тримайте двері на ланцюжку); пам'ятайте, грабіжники можуть приходити під виглядом сантехніків, службовців газопостачання, електромережі і навіть працівників міліції; посадові особи зобов'язані самі пред'явити посвідчення;
- якщо Ви маєте при собі кишенькові гроші, то по можливості, беріть їх стільки, скільки думаєте витратити; не показуйте відкрито, що у Вас з собою багато грошей;
- гаманець з грошима ніколи не слід класти в зовнішню кишеню одягу чи сумки, особливо в переповнену харчами;
- нападаючи на жінок, злочинці часто намагаються вирвати з їхніх рук сумочку, тому безпечніше носити сумку на ремені через плече, притискуючи її до себе;
- ніколи не носіть разом гроші і документи;
- повертаючись додому пізно ввечері, намагайтесь йти по освітлених та жвавій вулиці, уникаючи темних провулків та парків, хоча це й забере більше часу; у вечірній час треба бути наготові на вулиці, в транспорті, в під'їзді будинку, у ліфті;

- уникайте ситуацій, які загрожують насильством (суперечка з п'яними), краще виглядати боягузом в очах злодіїв, ніж бути побитим до смерті;
- уникайте повертатись додому вночі на самоті; ніколи не сідайте в автомобіль до незнайомих людей;
- якщо на Вас напали, кричіть якомога голосніше або розбийте скло найбільшого помешкання чи магазину; чи спробуйте поговорити з нападником і зверніться до його почуттів.

Соціальні небезпеки: алкоголізм, тютюнокуріння

Алкоголь – це універсальна отрута, яка діє на весь організм. Особливо сильну шкідливу дію його відчуває високоорганізована система організму – головний мозок. Алкоголь нерівномірно розподіляється в тканинах тіла. Найбільше його поглинає головний мозок, тому що в нервових клітинах головного мозку є велика кількість ліпідів, у яких алкоголь розчиняється краще, ніж в інших середовищах.

У молодих людей судини мозку порівняно великого розміру (це потрібно для повноцінного живлення клітин, які ростуть), тому приплив крові до них більший. Зберігається алкоголь у головному мозку до 90 днів. При важкому отруєнні алкоголем гине декілька тисяч клітин сірої речовини головного мозку. І хоча їх у кожного з нас 17 млрд., таке марнотратство – недопустиме!

Зловживання алкоголем призводить до психічних розладів. Найчастіше трапляються такі психічні розлади, як біла гарячка, алкогольний галюциноз, алкогольне марення, епілепсія.

П'янство та алкоголізм завдають великої економічної, соціальної та моральної шкоди суспільству. Люди, як зловживають алкоголем, частіше хворіють, допускають брак в роботі, через них стаються аварії і травми (20% побутового і 46% вуличного травматизму). Через провину п'яних водіїв все частіше трапляються дорожньо-транспортні пригоди (72,5%). Важким соціальним наслідком алкоголізму є його тісний зв'язок зі злочинністю – 96% правопорушень здійснюється особами в стані алкогольного сп'яніння.

Тютюнокуріння. Сьогодні смертність населення України визначається передусім неінфекційними захворюваннями, тісно пов'язаними з широким розповсюдженням факторів ризику, які характерні для поведінки людини. Серед них тютюнокуріння – основна причина передчасної смерті, якій можна запобігти. Тютюн – фактор ризику більш ніж 25 хвороб.

Наведемо цифри та факти щодо куріння:

- за оцінками ВООЗ близько третини дорослого населення світу (серед яких 200 мільйонів – жінки) курять;
- кожного року в світі тютюн викликає 3,5 мільйонів смертей, або 1000 – щодня;
- за прогнозами, глобальна тютюнова "епідемія" забере життя 250 мільйонів сучасних дітей та підлітків.

Нікотин – одна з найсильніших рослинних отрут, основна складова тютюнового диму.

Шкідлива дія тютюну не обмежується нікотиним. До складу тютюнового диму входить близько 30 отруйних речовин: аміак, синильна кислота, сірководень, чадний газ, радіоактивні речовини, тютюновий дьоготь тощо.

Згубна дія тютюну не обмежується змінами в організмі курця. У закритому приміщенні під час куріння скупчується велика кількість тютюнового диму. Перебуваючи в цьому приміщенні, його вдихають і люди, які не курять. Підраховано, що людина, яка перебуває протягом години в накуреному приміщенні, вдихає стільки тютюнового диму, мовби викурила чотири сигарети. Слід зазначити, що пасивний курець потрапляє у такий же стан, що й курець. У людини, яка довгий час перебувала в накуреному приміщенні, з'являються ознаки нікотинової інтоксикації (отруєння): виникає головний біль, нудота, кволість.

Природно-соціальні небезпеки

Епідемія – масове розповсюдження інфекційного захворювання людини в будь-якій місцевості, країні, яке суттєво перевищує загальний рівень захворюваності.

Соціальні хвороби – це захворювання людини, виникнення і розповсюдження яких пов'язане переважно з несприятливими соціально-економічними умовами (венеричні захворювання, туберкульоз та ін.).

В Україні зафіксовано 9 мільйонів випадків інфекційних захворювань на рік. Розглянемо деякі найвідоміші інфекційні хвороби, викликані вірусами.

Найбільш поширена вірусна інфекція – грип, яка виникає як епідемія щорічно.

Щорічно в світі хворіє на грип від 5 до 15% населення, смертельних випадків від грипу налічується близько 2 млн.

Хвороба Боткіна, або вірусний гепатит, досить поширена вірусна інфекція.

Епідемія туберкульозу в Україні стала реальністю. Наведемо деякі сумні факти про туберкульоз (або, як казали раніше, сухоти):

- За всю історію людства від туберкульозу померло понад 330 млн. осіб.
- Паличкою Коха (збудник туберкульозу) інфіковано 2 млрд. осіб, тобто майже третина населення Землі, 10% інфікованих хворіє.
- Хворий на відкриту форму туберкульозу інфікує 10-15 осіб за рік.
- Від туберкульозу помирає більше дорослих, ніж від усіх інших інфекційних захворювань разом узятих.
- 26% усіх померлих у слабо розвинених країнах загинуло від туберкульозу.
- Третина хворих на СНІД помирає від туберкульозу.
- На туберкульоз хворіють частіше люди віком від 15 до 44 років, тобто найбільш працездатна частина населення, це збільшує негативний економічний ефект хвороби.

● Неправильне застосування анти туберкульозних препаратів призвело до того, що понад 50 млн. осіб хворіють на стійку до ліків форму туберкульозу.

У світі щорічно з'являється не менше 8 млн. хворих на туберкульоз і помирає близько 2 млн. За прогнозами ВООЗ кількість хворих у найближчі часи

може вирости до 90 млн., 30 млн. з них можуть померти ще в цьому десятиріччі. Тому з 1993 р. ВООЗ оголосила цю хворобу "глобальної небезпеки для людства".

Харчові отруєння. Збудники харчових отруєнь на відміну від збудників харчових інфекцій здатні жити та розмножуватись на продуктах. При цьому харчові продукти стають отруйними внаслідок накопичених в них токсинів. Особливістю харчових отруєнь є досить швидкий прояв ознак хвороби. Через 2-24 години після вживання їжі можуть виникнути блювота, різкі болі в області живота, головний біль і загальна слабкість, пронос, а в окремих випадках і більш важкі симптоми з наслідками.

Найбільш небезпечними харчовими отруєннями є ботулізм та отруєння, які викликають стафілококи.

Захворювання, які передаються статевим шляхом. В останні роки в Україні різко погіршилось становище щодо захворюваності на хвороби, які передаються статевим шляхом (ЗПСШ).

Згідно з міжнародною класифікацією ВООЗ, сьогодні налічується близько 30 захворювань, які передаються статевим шляхом. У цю категорію входять декілька груп, наприклад:

- хвороби, які викликають віруси – генітальний герпес, СНІД, вірусні генітальні бородавки та ін.;
- паразитарні – короста та ін.; оптимальні умови для передавання створюються при статевих контактах;
- бактеріальні – сифіліс, гонорея, а також різноманітні уретрити, бактеріальний вагіноз;
- грибкові – кандидоз на статевих органах та ін. Можуть виникати і без зараження, а як наслідок антибіотико терапії, але передаються і статевим шляхом.

СНІД – синдром набутого імунodefіциту. За оцінками ООН та ВООЗ у світі нараховується 50 млн. осіб, інфікованих вірусом імунodefіциту людини. Більше 16 мільйонів осіб померли від СНІДу. Більшість випадків інфікування припадає на африканські країни. Половина нових випадків інфекції припадає на молодих людей у віці 15-24 років.

За офіційними даними фонду ЮНЕЙДС (об'єднана програма ООН з питань СНІДу) в минулому році Україна визнана епіцентром розповсюдження ВІЛ-інфекції у Східній Європі. На 1 січня 2000 року зареєстровано 28 965 випадків ВІЛ-інфікування серед громадян України, 283 випадки – серед іноземців. При цьому спостерігається стрімкий розвиток темпів епідемії в останні роки. Але треба мати на увазі, що реальна кількість ВІЛ-інфікованих значно більша, оскільки реальне виявлення всіх ВІЛ-інфікованих майже неможливе.

Особливе значення має той факт, що 80% всіх ВІЛ-інфікованих становлять ін'єкційні наркомани у віці статевої активності (від 15 до 30 років). Найбільша кількість випадків ВІЛ-інфекції сьогодні реєструється в Одеській, Миколаївській, Донецькій, Дніпропетровській областях, Автономній Республіці Крим та місті Київ.

Шляхи передавання ВІЛ інфекції:

- пристатевому контакті з інфікованою людиною;
- під час переливання крові та під час пересадки органів;

- принеодноразовому використанні голок та шприців наркоманів, нанесенні татуювання;
- при пошкодженні шкірних покривів, слизових оболонок медичним інструментом, забрудненим - ВІЛ, при контакті з інфікованими ВІЛ тканинами та органами;
- від інфікованої матері - плоду під час вагітності чи при годуванні грудним молоком.

Наркотики та наркоманія. Кількість наркоманів зростає в усьому світі, в тому числі і в Україні. Наркоманія в Україні, на думку спеціалістів, давно набула ознак епідемії. Кількість людей, які вживають наркотики переважає 82 500 (за офіційними даними на 1999 р.). Реальна цифра людей, що вживають наркотики, за оцінками МВС, в 10-12 разів більша, і може скласти 600-800 тисяч, а тенета наркобізнесу ловлять все нові жертви. За даними Інтерполу, в Україні зареєстровано 65 тисяч розповсюджувачів наркотиків.

Психічна залежність – це форма взаємовідносин між наркотиком і особистістю, і ці взаємовідносини залежать як від специфічності ефекту наркотику, так і від потреб особистості, котру цей наркотик задовольняє.

Фізична залежність – це стан адаптації, який виражається в явних порушеннях фізіології у випадку припинення вживання наркотиків. Це явище перебуває в безпосередньому зв'язку з фармакологічною дією наркотику на живу клітину.

Наркотиком вважається кожна речовина рослинного чи синтетичного походження, яка при введенні в організм може змінити одну чи декілька функцій та внаслідок багаторазового вживання призвести до психічної або фізичної залежності. Відчуття дію наркотику і не втягнутись неможливо.

Наркоманія – це важке захворювання, що завдає серйозної шкоди здоров'ю, призводить до деградації особистості, інвалідності і смерті в молодому віці.

Природно-техногенні небезпеки. До природно-техногенних небезпек належать і екологічні небезпеки. У багатьох районах планети спостерігається кризовий стан природного середовища, а деякі екологічні проблеми набули глобального характеру: порушення озонового шару, посилення парникового ефекту, кислотні дощі, забруднення Світового океану, зниження родючості ґрунтів, деградація лісів та ландшафтів, зменшення біологічного різноманіття.